

ПЕДАГОГІЧНА САМООСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

*Вчитель живе доти, доки вчиться;
як тільки він перестав вчитися, в
ньому вмирає вчитель*

К. Ушинський

Інноваційні процеси, які відбуваються в сучасній освітній галузі, докорінно змінюють вимоги до підвищення професіоналізму вчителя. Проблема зростання майстерності педагога набуває нового звучання. У зв'язку з цим виокремлюється нагальна проблема навчити майбутнього педагога самостійно працювати над собою, здійснювати вибір, вдосконалювати, розвивати ті знання та навички, які необхідні викладачам спеціальних дисциплін ПТНЗ для успішного виконання професійних функцій, розвитку їхньої загальної та професійної культури. Здатність до самоосвіти незрівнянно важливіша за своїми результатами та впливом на людину, ніж сама освіта в навчальному закладі. «Вчити самого себе» – девіз кожної особистості, але найактуальнішим він є для педагогів, бо внаслідок їхньої наближеності до молодого покоління здійснюється безпосередній вплив на розвиток особистості дитини.

Проблеми самоосвіти педагога досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені А. Айзенберг, С. Батишев, Т. Волобуєва, П. Каптерев, Б. Корольов, Н. Кузьміна, Н. Логінова, Н. Ничкало, В. Пархоменко та ін.; підходи до розвитку самоосвітньої діяльності викладачів розглядали А. Казаков, О. Олійник, В. Радкевич, І. Семенова, В. Скакун, А. Хуторський, Л. Шевчук та ін.; формування й розвиток професійної культури вивчали В. Бенін, І. Ісаєв, І. Зарецька, Н. Кузьміна, В. Пономарьов, В. Соколова, В. Сімоненко та ін.

Однак, дослідженню процесу педагогічної самоосвіти, яка впливає на розвиток професійної культури майбутніх викладачів швейного профілю, приділено недостатню увагу.

Мета нашої статті – визначити вимоги до здійснення педагогічної самоосвіти викладачів спеціальних дисциплін швейного профілю.

Найважливішим завданням самоосвіти викладачів спеціальних дисциплін швейного профілю має стати не лише засвоєння фахових знань і вдосконалення професійно-педагогічної компетентності, але й постійний розвиток їхньої професійної культури.

Під професійною культурою дослідник І. Ісаєв розуміє розвинуту здібність викладача до вирішення професійних завдань [4, с. 18]. Н. Кузьміна розглядає професійну культуру педагога як «сукупність норм, правил поведінки, вияв педагогічного такту, педагогічної техніки і майстерності, педагогічну грамотність і освіту» [5, с. 34]. І. Зарецька вважає, що зростаючі вимоги до особистісного потенціалу педагога посилюють увагу до суб'єктивних характеристик його профе-

сійної культури, що є пріоритетним для професійного самовизначення, самопізнання і саморозвитку [3, с. 6]. Таким чином, розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін сприяє неперервний їхній саморозвиток, педагогічне та фахове самовдосконалення.

Педагог у процесі самоосвіти не тільки розвиває свої здібності й нахили, але і формує свої переконання, виробляє своє світобачення, а тому розвиток педагога в системі самоосвіти набуває особливої актуальності.

Самоосвіта вчителя – основна форма підвищення його професійної кваліфікації, яка полягає в удосконаленні знань і узагальненні педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самостійної роботи над літературою та матеріалами, які містяться в методичному кабінеті, бібліотеці тощо.

Н. Бухлова пропонує визначити самоосвітню діяльність вчителя як сукупність кількох «само» [6, с. 32-33]:

- самооцінка – уміння оцінювати свої можливості;
- самооблік – уміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- самовизначення – уміння вибирати, усвідомити свої інтереси;
- самоорганізація – уміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти; планувати, організувати навчальну діяльність;
- самореалізація – реалізація особистістю своїх можливостей;
- самокритичність – уміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи;
- самоконтроль – уміння здійснювати контроль за власною діяльністю;
- самоаналіз – підбиття підсумків, визначення результативності;
- саморозвиток;
- самоствердження.

Безперервна самоосвіта – основна форма підвищення не лише компетентності вчителя, а й професійної культури [3, с. 60].

Професійна культура – частина загальнолюдської культури, у якій найбільш повно відображені духовні й матеріальні цінності освіти та виховання, а також способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості і здійснення освітньо-виховного процесу. Іншими словами, педагогічна культура інтегрує історико-культурний педагогічний досвід та регулює сферу педагогічної взаємодії.

Самоосвіта починається з самовизначення педагога, яке розглядають і як процес і як результат вибору особистої позиції, цілей і засобів у конкретних обставинах професійно-педагогічної діяльності. На думку Н. Нікітіної і Н. Кислинської, самовизначення – це динамічне явище, що виступає як механізм становлення особистості та співвідноситься з такими поняттями як «вибір», «прийняття рішення» і одночасно як статистичне явище, стабільний стан суб'єкту (результат вибору), пов'язаний зі встановленням кордону свого «Я», смислів, позицій, установок, які характеризують відношення особистості до навколишнього світу і самого себе; набуття відповідної стійкої системи цінностей [7, с. 87].

Процес самовизначення складається із таких етапів: усвідомлення та визначення цілей особистісного і професійного зростання; визначення професійних і педагогічних вимог, які необхідні для здійснення професійно-педагогічної дія-

льності та визначення напрямів самоосвітньої діяльності; розробка програми професійно-особистісного самовдосконалення, способів її реалізації. Таким чином, самоосвіта надає викладачам спеціальних дисциплін велику свободу у самовираженні, творчості, способах розвитку здібностей, збагачення своїх духовних і професійних потреб.

О. Анісімов, А. Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Реан та ін. вважають самовдосконалення педагога основною умовою становлення його як повноцінного суб'єкта свого життя і професійної діяльності, здатного досягти вершин майстерності, особистої і професійної зрілості. А. Деркач називає особистісно-професійне самовдосконалення феноменом, що забезпечує динамічність розвитку цілої системи діяльності засобами справедливого самооцінювання й оперативного усунення виявлених особистісних проблем та недоліків, які негативно відображаються на результатах діяльності [1, с. 455]. Отже, під педагогічним самовдосконаленням ми розуміємо процес, спрямований на вироблення в собі нових і вдосконалення сформованих якостей, властивостей, професійних знань та умінь.

А. Маслоу стверджував, що в природі людини закладено потенційні можливості для позитивного розвитку і самовдосконалення, вони полягають у творчості як універсальній функції людини, яка веде її до самовираження та самоактуалізації [1]. Викладачеві, який хоче зайнятися професійно-особистісним самовдосконаленням, важливо визначити шляхи досягнення поставленої мети. Робота над собою – це внутрішня організація особистості викладача, стиль і зміст професійної або педагогічної діяльності, спрямований на самовдосконалення фахівця.

Не менш важливими є знання викладачем спеціальних дисциплін психології професійного навчання, а саме: мотиваційні механізми і їхня роль у формуванні майбутнього фахівця, умови формування трудових навичок і умінь, комплексу підходів до вирішення мисленнєвих задач, прийомів і способів рефлексивної діяльності.

Для розвитку професійної культури викладач спеціальних дисциплін швейного профілю має постійно оновлювати і фахові знання. Підготовка висококваліфікованих робітників швейної галузі вимагає від нього високої фахової компетентності, що передбачає глибокі знання і широку ерудицію у швейній галузі, необхідні для розв'язання різноманітних технологічно-виробничих завдань.

Ефективній самоосвітній діяльності викладачів спеціальних дисциплін сприятимуть педагогічні кабінети професійно-технічних навчальних закладів. Їхня робота має здійснюватися на основі таких принципів, як науковість, що передбачає визначення наукових, філософських, педагогічних і психологічних засад діяльності викладачів спеціальних дисциплін щодо подальшого свого професійного самовдосконалення; принцип демократизації, що надає можливість викладачам самостійно виокремити зміст свого самовдосконалення; принцип комплексності, що забезпечує синхронну взаємодію всіх напрямів самоосвіти; принцип безперервності та наскрізності, що зреалізовується в процесі групової та індивідуальної методичної роботи викладачів і у процесі самоосвітньої діяльності.

Найбільш суттєвий результат підвищення ефективності процесу самоосвіти – активізація науково-дослідницької роботи викладачів, яка одночасно

служить могучим джерелом підвищення професійної кваліфікації педагога [9, с. 51]. Ця діяльність відрізняється від інших видів діяльності тим, що вона завжди спрямована на пошуки викладачами спеціальних дисциплін нового в педагогічній та виробничій сфері. Необхідність реалізації науково-дослідної роботи в ПТНЗ, на думку Л. Шевчук, продиктована багатьма факторами, які впливають на розвиток особистості викладача [13, с. 139]. Результати наукових досліджень допомагають корегувати процес навчання, а участь педагогічних працівників у наукових дослідженнях підвищує рівень їхньої професійної культури.

Таким чином, педагогічна самоосвіта забезпечує психолого-педагогічне, методичне та фахове самовдосконалення викладачів спеціальних дисциплін швейного профілю сприяє творчому розвитку їхніх професійно-важливих якостей, загальної та професійної культури. Подальше дослідження буде спрямоване на розвиток професійно-педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін.

Список використаної літератури

1. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионалов / А. А. Деркач. – М. : Издательство Московского психолого-социального института ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2004. – 752 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : гол. ред. В. І. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Зарецкая И. А. Профессиональная культура: учебное пособие / И. А. Зарецкая. – Витебск : Основа, 2004. – 112 с.
4. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. Ф. Исаев. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
5. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.
6. Бухлова Н. В. Организация освітньої діяльності / Н. В. Бухлова. – Х. : ВГ Основа, 2003. – 64 с.
7. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности : Уч. пособие для студентов среднего проф. образ. / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов. – М. : Мастерство, 2002. – 288 с.
8. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку : [наук.-метод. посібник] / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2005. – 230 с.
9. Романцев Г. М. Теоретические основы организации педагогического процесса в современном профессиональном училище / Г. М. Романцев, Ф. Т. Хамантуров. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 1997. – 136 с.
10. Семенова И. И. Педагогические условия повышения профессионального мастерства преподавателей ВУЗа в процессе перехода к университетскому образованию : дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук, 13.00.08 / Семенова Ирина Ивановна. – Ростов на Дону, 2001. – 291 с.
11. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения: [учебное пособие] / В. А. Скакун. – М. : ФОРУМ ИНФРА, 2007. – 384 с.
12. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебник для вузов / Андрей Викторович Хуторской. – СПб : Питер, 2001. – 544 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
13. Шевчук Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук 13.00.04 / Шевчук Людмила Іванівна. – К. 2001. – 398 с.